

Hadisler ve Siyaset

Yayınlanma Tarihi: 26.02.2023

İslam alimleri devleti yöneten kişilerle halkın arasındaki ilişkilerde onlara yol göstermişler ve gerektiğinde de eleştirmişlerdir. Bu görüşleri ortaya koyarken genellikle hadis kaynaklarını kullanmışlardır. Çünkü Peygamberimizin (sav) toplum yönetimi ve yönetici kişiler hakkında birçok hadisleri vardır. Bu hadisler asırlarca İslam alimleri tarafından ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Hadis kitaplarında yönetim ve siyaset ile doğrudan ilgili bölümler vardır. Bu bölümlere “İmâret”, “İmâmet”, “Ümerâ”, “Kudât” ve “Biat” gibi adlar verilmiştir. Ayrıca “Ahkâm”, “Cihâd”, “Sulh” ve “Fiten” gibi bölümlerde de yöneten ve yönetilen sınıflar arasındaki ilişkilerle ilgili hadisler zikredilmektedir.

Bu husus birçok hadis kitaplarında yer almıştır. Bunların bazılarını şöyle ifade edebiliriz:

> En erken hadis kaynakları içinde yer alan Mâmer b. Râşid'in (ö.153/770) el-Câmi adlı hadis kitabında bunlarla ilgili 80 rivayet vardır.

> İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 225/849) el-Musannef adlı kitabında, “Kitabü'l-Ümerâ” adlı müstakil bir bölüm vardır. Bu bölümde 185 rivayet vardır.

> Sahih-i Müslim'in “Kitâbu'l-Ümerâ” bölümünde 56 bâb ve 185 hadis vardır.

> Ebû Dâvud'un “Kitâbu'l-Harâc ve'l-İmâre ve'l-Fey” adlı bölümde 41 bâb ve 345 hadis vardır.

> Sahih-i Buhâri'de konuyla ilgili rivayetlerin büyük bir kısmı “el-Ahkâm” bölümünde, bir kısmı da “el-Cihâd ve's-Siyer” adlı bölümde anlatılmaktadır.

Abdullah Taha İmamoğlu, “Hadis ve Siyaset” adlı kitabında, bu konu ile ilgili hadisleri geniş bir biçimde ele almıştır. Bu kitap İmamoğlu'nun “Hadis Edebiyatında Kitabu'l-İmâre'ler ve Sahih-i Müslim Örneği” adlı doktora tezini içermektedir. İmamoğlu kitabında siyaset ve yöneticiler ile ilgili Peygamberimizin (sav) ifade ettiği hadisler hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgi ve rakamlar vermektedir.

Abdullah Karahan, “Sufilerin Siyaset Anlayışlarında ve Siyasetle İlişkilerinde Hadislerin Rolü” adlı makalesinde şunları ifade etmektedir:

“Hadis uleması sadece bu konuyu ele alan müstakil kitap yahut risaleler kaleme almışlardır. Siyasetle ilgili rivayetler Kitabu'l harâc, Kitabu'l

emvâl gibi devlet yönetimi ile ilgili konuların ele alındığı eserlerde de sıkça yer alır. Yine İslam devlet anlayışının konu edildiği eserlerde bu tür hadislere yer verilmektedir. Bu tür hadislerin en yoğun olarak zikredildiği eserler ise özellikle Siyasetnâme ve Nasîhatnâme türü kaynaklardır.”

İslam alimlerinin yönetim ve siyaset ile ilgili olarak kullandıkları hadislerin belli başlılarını aşağıda ele alıyoruz:

1) “Sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir, her mazlum ona başvurur.”

Bu hadis, hadis alimleri tarafından genellikle zayıf olarak nitelendirilse bile, sufilerin siyaset anlayışlarını oluşturan en temel hadislerden biridir. Bu nedenle sufilerin büyük bir kısmı eserlerinde bu hadise atıfta bulunmuşlardır. Onlara göre devleti yöneten kişi Allah adına bu görevi yapmalıdır. Eğer bir toplumda Allah'ın yetkisini alan ve onun gölgesi olan bir otorite olmazsa o toplumun ayakta kalması ve huzur içinde yaşaması mümkün değildir. Bu nedenle sufiler bu hadise çok önem vermişlerdir.

İmam Gazâli (ks) (1058-1111) birçok eserinde bu hadisi zikreder. “Nasîhatül- mülûk” adlı eserinde, Allah Teâlâ'nın insanlar arasında iki tür insanı, onların maslahatı için seçmiştir. Bunlardan birincisi peygamberlerdir. Diğeri ise melikler (hükümdarlardır). Peygamberler insanlara ibadetlerin delillerini açıklar ve Allah'a nasıl kul olunacağını anlatırlar. Melikler ise insanların birbirine zulmetmelerine engel olması için seçilmişlerdir. Yaratıkların hayatlarında ihtiyaçları oldukları maslahatı bir hikmetle onlara bağlamıştır. Allah kudretiyle onlara en şerefli konumu ve yetkiyi vererek onları gölgesi kılmıştır.

İbn Arabî (ks) (1165-1240) Fütûhât-ı Mekkiyye adlı kitabında, alemde hadis olan (yani sonradan yaratılan) her varlığın bir gölgesinin mutlaka var olduğunu ifade eder. Bu gölge yerde olup daima Allah'a secde, itaat

halindedir. Gölge sahibi olan insan Allah'a isyan eder bir varlık olsa da, gölgesi yaratılışın bir gereği olarak O'na daima secde ve itaat halinde olmaya devam edecektir. Buradan hareketle İbn Arabî, Allah'ın gölgesi olan sultanın da yaratılış gereği Allah'a itaat halinde olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu husus insanların da sultana itaat etmelerinin gerekli olduğunu ortaya koyar. Aynı anlayış ve düşünce ile namazda imama uyan bir kişinin rükudan ve secdeden imamdan önce kalkmasının doğru olmayacağı anlaşılır. Çünkü imam Allah'ın gölgesi olması dolayısıyla, gölgenin önüne geçildiğinde gölge sahibi olan Allah'ın da önüne geçilmiş olacağını ifade eder. İbn Arabî namazda imama itaat etmenin gereği olarak bu hadise atıfta bulunmuştur.

Aynı hadis Kübrevî tarikatının şeyhlerinden Necmeddîn-i Dâye (ks) (ö. 645/1256), padişahlar için yazdığı Siyasetnamesine bu hadis ile başlar. Daha sonra da padişaha hitap ederek: "Azizimiz bilmelisin ki, padişahlık ve saltanat Hakk'ın nâibi olmak demektir." Böylece padişahın Allah'ın gölgesi olmanın hadisini ayrıntılı bir biçimde açıklamış olur.

Mevlânâ (ks) (1207-1273) Mesnevi'sinde Hazreti Ömer (ra) ile ilgili bir hikaye anlatmış ve onu Allah'ın gölgesi olarak tasvir etmiştir:

"Halktan ayrılmış, hurma ağacının dibine var,

Ağacın gölgesinde uyuyan Tanrı gölgesini seyret."

Bu hadise tasavvufi eserlerin birçoğunda çeşitli vesilelerle atıfta bulunulmuştur.

2) "Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi bir çobandır ve sürüsünden sorumludur."

Bu hadis yöneticilerin yönettiği kişilere karşı sorumlu olduğunu ifade etmektedir. Yönetici bu sorumluluğu yerine getirmekle yükümlüdür. Aksi halde sorumlu olacaktır.

Bu hadisi birçok sufi, toplumda yöneticinin gerekliliğini vurgulamak için zikretmişlerdir. Çünkü sürüler çobansız kalamazlar. Dolayısıyla toplum da başsız kalamaz. Toplum hayatının sağlıklı devam etmesi için onları yöneten bir başın olması zorunludur. Ancak bu baş sorumluluklarının bilincinde olursa, toplum birlik ve sağlık içinde olabilir. Eğer bu baş sorumluluk bilincinde olmazsa, toplum kargaşa ve başı boşluk içine düşer. Böyle bir toplumun da ayakta kalması mümkün değildir. Toplumu böyle bir kargaşaya sürükleyen sorumsuz yöneticiler büyük bir vebal altındadır. Bu vebal dünyada olmasa da ahirette mutlaka kendilerini hesaba çekecektir.

İmam Gazâli bu hadise dayanarak İhyâ adlı eserinde, toplumu yöneten kişilerin sorumluluk bilincine sahip olarak yönettiği insanları ıslah etmek, korumak ve onlara adaletle muamele etmekle mükellef olduğunu bildirir. Bu yönde sarf edilen her çaba onların hanesine çok kıymetli bir sevap olarak yazılacaktır. Aksi halde ise onlara bir vebal olacaktır. İmam Gazâli siyaset ilmini ameli ilmin içinde saymış ve bu hadise atıfta bulunmuştur. Bu hadisteki ifade edilen hususun ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.

İbn Arabî de eserlerinde, Allah'ın halifesi imama/yöneticiye yüklediği sorumluluğun önemini bu hadise dayanarak anlatmaktadır.

Mevlânâ yazdığı bir mektupta önce sultanı övmekte sonra da yukarıdaki hadise dayanarak şunları söylemektedir:

“Adalet, hayırda bulunmak, tedbirde bulunmak, yoksulların esenliği için mülkü düzene sokmak, zayıflardaki kargaşalıkları, eziyetleri gidermek, Yüce Allah katında dünya ve ahiret ehlinin ibadetlerine karşılıktır. Çünkü “Hepiniz çobansınız ve hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz” denmiştir. Çobanın her düşüncesi, her çalışması, hatta çölde uyuması bile, sürüyü korumak içindir. Büyüklerimizin bu seferde

çabaları, sınırları ve yöreyi korumaları, Yüce Allah katında makbul olsun.”

3) “Sizden üç kişi bir yolculuğa çıktığı zaman aralarında birini emir seçsin.”

“Dünyanın en ücra köşelerinden birinde de olsa, üç kişinin aralarındaki birini emir tayin etmeden yaşaması helal değildir.”

Yukarıdaki iki hadiste de, insanların en küçük grupların da bile, muhakkak bir yöneticinin idaresi altında olması gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü bilinçli ve sorumlu bir yönetici o toplumu bir arada sağlıklı ve mutlu bir şekilde tutmak için en gerekli bir husustur.

Bu hususu Peygamberimizin (sav) ashabı tüm yolculuklarında uygulamışlardır. Bu aralarındaki birliği güçlendirmiş ve böylece İslam'ı zafere ulaştırmışlardır. Ancak bu husus zamanla terk edilmiştir. Bugün insanlar bu hadisteki uygulamanın önemini anlayamamaktadır. Bu nedenle de toplumdaki insani ilişkiler zarar verici ve üzücü olmaktadır.

Gazâli İhya adlı eserinde bu hadise vurgu yaparak, insanlar arasındaki ihtilafları önlemek için mutlaka bir emirin bulunması gerektiğini ifade eder. Bu hususu Allah'ın birliğine benzetir. Kainatta Allah Teâlâ tek hükmedicidir. Eğer aynı zamanda başka hükümdarlar da olsaydı, alemde fesat ortaya çıkardı (Enbiya, 21/22). Bu durumun küçük de olsa her toplulukta uygulanması gerektiğini yukarıdaki hadislerden anlıyoruz.

Mevlânâ, “Başsız hareket eden kuyruk olur”, “Kumandasız kavim başsız bedene benzer” buyurarak bu hadisin önemini vurgulamıştır.

4) “Kim biat ettiği imama sebepsiz yere itaatsizlik ederse, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın huzuruna kendini savunabileceği hiçbir delili

olmadan çıkar. Devlet başkanına bağlılık sözü vermeden ölen kimse cahiliye ölümlü ölmüş olur.”

Bu hadis bir imama/yöneticiye tabi olarak hayat sürmenin mutlaka gerekli olduğunu ifade etmektedir. Birçok sufi bu hadisi, toplumun düzeninin sağlıklı olmasının temini için önemli olduğunu ileri sürerek nasihatlarında söz konusu etmişlerdir. Kur'an'da ulul-emre itaat ayetlerle de emredilmektedir.

“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin ve sizden olan emir sahibine de itaat edin. Eğer herhangi bir şey de anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resulüne arz edin. Bu daha iyidir ve sonuç bakımından da daha güzeldir.” (Nisa, 4/59)

5) “Yedi grup insan vardır ki Allah Teâlâ bunları başka bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde arşının gölgesinde barındıracaktır. Adil devlet başkanı, Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç, kalbi mescitlere bağlı Müslüman, birbirlerini Allah için sevip buluşmaları da ayrılmaları da Allah için olan iki insan, güzel ve mevki sahibi bir kadının beraber olma isteğine ben Allah'tan korkarım diye yaklaşmayan yiğit, sağ elinin verdiği sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse, tenhada Allah'ı anıp gözyaşı döken kişi.”

Bu hadis toplumu yöneten kişinin adil olması gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü bir toplumda adalet yoksa o toplum ayakta duramaz, sonunda çöker. İslam devletinin en önemli özelliklerinden biri adaletli olmasıdır. Bunu emreden Kur'an'da da birçok ayetler vardır. Bu nedenle birçok İslam alimi eserlerinde daima adaletli olmaya önem vermiştir.

“Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutanlar ve adaletle şahitlik yapanlar olunuz. Bir kavme olan kininiz sizi adaletsizliğe sevk etmesin.

Adaletli olun, çünkü o takvaya daha yakındır. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Maide, 5/8)

Onlar eserlerinde daima bu hadisi zikrederek devlet başkanının adil olmasının zorunda olduğunu dile getirmişlerdir. Bu hadis yöneticiler için bir kurtuluş yolunu göstermektedir. “Yönetici adil olursa Allah indinde kıymetli olur” denilmektedir. Eğer yönetici adil olmazsa, yarın ahirette Allah'ın yardımını beklemesi çok zorlaşır. Bu hususu düşünen bazı İslam alimleri devlette görev almayı, yönetici olmayı reddetmişlerdir. Yapacakları bir hata kendilerine nasıl bir vebal yükleyeceğini farkındadırlar.

Ne yazık ki günümüzde bu hassasiyet kaybolmuştur. Yöneticilerin bir kısmı her türlü yolsuzluk ve haksızlıkla insanlara zulmetmektedirler. Bu insanlar yarın ahirette başlarına ne geleceğinin farkında değildirler. Eğer kalpleri mühürlenmişse onlara nasihat ta fayda vermez. Onları yarın ahirette kötü bir gelecek beklemektedir. Biz hiçbir Müslüman yöneticinin bu duruma düşmesini istemeyiz. Allah Teâlâ'nın onlara doğru yolu iletmeleri için dua ve niyaz ederiz.

6) “Kıyamet gününde insanların Allah'a en sevimli gelen ve rahmetine en yakın olan kimse adil imam (devlet başkanı) dır. Bugünde insanların Allah'a en sevimsiz görüneni ve azabın en şiddetlisini görecektir. Zalim imamlardır.”

“Kıyamet gününde Allah nezdinde insanların en şerefli ve adil hükümdar, en şerlisi ise zorba idarecidir.”

Bu hadisler devlet yönetiminde adil olmanın, zulüm yapmamanın önemini açıkça ifade etmektedir. Zorba ve zalim bir yönetici olmak insanın hem dünya hem de ahiret hayatını karartır. Bunun için bir insan yönetici olmayı isterse çok dikkatli olmalıdır. Çünkü nefesine ve şeytana uyarak yapacağı her yanlış hareket kendisine çok büyük bir azabı

getirecektir. Bunun için Müslümanlar bu konuda duyarlı olmalıdır. Tarih boyunca olduğu gibi yöneticiler yaptıkları işlerinde dürüst bir şekilde eleştirilmelidir. Bu aslında Müslümanın bir görevi olmakla beraber, yöneticilere yapılacak en büyük iyiliktir.

7) “Bir gün adaletle valilik yapmak, yetmiş senelik (nafile) ibadetten daha faziletlidir.”

Bu hadis yöneticiler için büyük bir müjdedir. Eğer yaptıkları işlerde adil ve dürüst davranırlarsa çok büyük ecir kazanacaklardır. Bu hadiste de bu ifade edilmektedir. Bu nedenle yöneticiler üstlendikleri görevin ne kadar kıymetli ve önemli olduğunu farkında olmalıdırlar.

Mevlânâ bir mektubunda yukarıdaki hadise atıfta bulunarak şöyle söylemektedir: “Bir an adalet etmek altmış yıl ibadetten hayırlıdır” sözünün sırrı o gün meydana çıkar, açılır, görünür. Çünkü o gün öyle bir gündür ki sırlar meydana çıkar. “Bir an adalet altmış yıllık ibadetten hayırlıdır”, “Adalet bir şeyi yerli yerine koymaktır”. Mevlânâ, Fîhî Ma Fîh adlı eserinde de bu hadise atıfta bulunmuştur.

8) “Kendisine Allah tarafından yöneticilik verilip de yönettiği kimseleri sadakat ve samimiyetle koruyup gözetmeyen kimse cennetin kokusunu alamaz.”

“Bir idareci emri altındakileri aldatır halde gecelerse, Allah cenneti ona haram kılar.”

Bu hadisler görevinin kıymetini bilmeyip makamının gereğini yerine getirmeyen, görevini kötüye kullanarak halkına zulmeden yöneticilerin cezalarının ağır olduğunu ifade etmektedir. Bu hadisler zalim yöneticileri uyarmak için İslam alimleri tarafından zaman zaman dile getirilmiştir.

Akıllı bir yönetici bu hadislerin ifadelerinden korkarak doğru yolu tutar ve kurtulur. Aksi halde nefsinin kötü emirlerine uyarsa batar. Bu husus özellikle günümüzdeki yöneticileri tarafından önemle dikkate alınması gerekir. Çünkü toplumlarda birçok zulüm ve haksızlıklara şahit oluyoruz. Bunların vebali ve günahı başta bunlara göz yuman yöneticilere aittir. Yukarıdaki hadisler bu yöneticilerin akıbetlerinin nasıl kötü olduğunu ifade etmektedir. Ey Müslüman kardeş uyan artık!

10) “Mazlumun bedduasından kork. Çünkü mazlumun bedduası ile Allah arasında hiçbir engel yoktur.”

Bu hadis bütün insanları uyarmaktadır. Kimseye zulüm edilmesin kimse mazlum olmasın. Aksi halde mazlumun ahı büyük zararlar verir. Çünkü Allah Teâlâ mazlumun bedduasını duymaktadır ve onların isteklerini yerine getireceği muhakkaktır.

Eflâki'nin (ö.761/1360) “Ariflerin Menkıbeleri” adlı eserinde bu hadisle ilgili olarak şu menkıbe nakledilmektedir:

“Alaaddin Keykubat Konya'nın ihtişamlı surları tamamlanınca Bahaeddin Veled'i surları gezdirmek için davet eder. Bahaeddin Veled surların sağlamlığını ve güzelliğini görünce padişaha takdirlerini ilettikten sonra şöyle der: “Sellere ve düşman süvarilerine karşı çok güzel ve sağlam bir kale yaptın, fakat mazlumların dua oklarına karşı ne yapabilirsin? Çünkü bu oklar yüzbinlerce kale burçlarını ve bedenleri delip geçerek dünyayı harap ederler. Bu yüzden öncelikle Allah deyip çabalayarak, adalet ve ihsan kalesini de sağlam yapmaya ve hayırlı dualardan seninle birlikte olacak askerler vücuda geçirmeye gayret et. Zira bunlar senin için binlerce maddi kaleden daha önemlidir ve esasen halkın da, dünyanın da güvenliği bunlara bağlıdır.”

11) “Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim bana isyan ederse, karşı çıkarsa Allah'a isyan etmiş olur. Emirine itaat eden bana itaat etmiş olur. Kim emirine isyan ederse bana isyan etmiş olur.”

“Üzerinize tayin edilen yönetici başı kuru üzüm gibi siyah bir köle de olsa sözünü dinleyip kendisine itaat edin.”

Bu hadisler başta Peygamberimiz (sav) olmak üzere emirlere, yöneticilere itaatın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Müslümanlar yöneticilerine itaat etmelidir. Burada önemli olan yöneticinin şekli ve sureti değildir. Önemli olan onun takva sahibi ve adil olmasıdır. Bu hadislere sahabe harfiyen riayet etmiştir. Sahabiyi kendileri örnek alan daha sonraki selef-i salihin, tabiin ve tebeitabiiin aynı konulara dikkat ederek İslam sancağını birçok ülkeye taşımışlardır. Bu hadislere uymak İslam'ın yayılması ve güçlü olması için zorunludur.

12) “Kim biat ettiği imama sebepsiz yere itaatsizlik ederse, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın huzuruna kendini savunabileceği hiçbir delili olmadan çıkar. Devlet başkanına bağlılık sözü vermeden ölen kimse cahiliye ölümüyle ölmüş olur.”

“Devletin idarecisi durumunda olan kimselerden hoş gitmeyen bir şey gören kimse sabretsin, zira kim sultana itaatten bir karış dışarı çıkarsa cahiliye ölümüyle ölmüş gibi olur.”

Bu hadisler ehl-i sünnetin siyaset anlayışının temelini oluşturmuştur. Bu iki rivayetteki “cahiliye ölümüyle ölmüş gibi olur” ifadeleri bu konuda birer atasözü olarak devamlı vurgulanmıştır.

13) “Müslüman kişinin kendisine bir masiyet emredilmediği sürece sevdiği ve hoşlanmadığı hususlarda dinlemesi ve itaat etmesi farzdır.

Masiyet emredildiğinde ise dinlemek ve itaat etmek mecburiyeti kalmaz.”

“Allah'a isyan hususunda itaat yoktur. İtaat ancak maruftadır (iyi, meşru işlerdedir).”

Bu hadisler itaat konusunda bazı istisnalar getirmiştir. Buna göre günah emredildiği takdirde itaat gerekli değildir. Bu istisnayı İslam alimleri eserlerinde daima dile getirmişlerdir. Bu nedenle Müslümanların ilim sahibi olmaları gerekir. Ancak bu suretle yöneticinin emrettiklerinin İslam'a uygun olup olmadığını anlayabilirler. Bugün toplumumuzda eksik olan budur. Müslümanlar maalesef ilim sahibi değildir. Yöneticilerin yaptıklarının doğru olup olmadığını değerlendirmekten yoksundurlar. Bu durumu suistimal eden yöneticiler insanları din ile kolaylıkla aldatabilmektedir. Ancak bu durumda vebal hem yöneticiye hem de ona kanan Müslümanlardadır. Bunun için Müslüman gerçek İslam dininin ne olduğunu eh-i sünnet alimlerinin kitaplarından öğrenmeli ve yöneticilerin uygulamalarını bu öğrendikleri ile değerlendirmelidir. Bu İslam'ın bir görevidir. Aksi halde sorumlu olacaklardır.

14) “Sizin üzerinize bir takım emirler tayin edilecektir. Siz onların yaptığı işlerin bir kısmını iyi bir kısmını da kötü göreceksiniz. Her kim yapılan kötü bir işi kötü görürse o günahın (günaha sessiz kalmanın) vebalinden kurtulmuş olur. Kim yapılan kötü bir işe itiraz ederse kurtuluşa erer. Fakat rıza gösterir ve itaat ederse (kötülüğe rıza gösterdiği için) günaha ortak olur ve ceza görür. Orada bulunan ashab “Ey Allah'ın Elçisi onunla harp etmeyelim mi? diye sorunca, Allah Elçisi: “Namaz kıldıkları müddetçe, hayır” cevabını verdi.”

Bu hadis günümüzdeki durumumuzu çok güzel açıklamaktadır. Yöneticinin yaptığı işlerin iyi mi kötü olduğunu anlamak için ilim sahibi

olmak gerekir. İlim sahibi olmadan yöneticilerin yaptıklarının kötü olup olmadığını anlamak mümkün değildir. Bu nedenle ilim öğrenmek her Müslüman üzerine farz kılınmıştır.

15) “Bilginlerin kötüsü emirleri ziyaret eden; emirlerin iyisi bilginleri ziyaret edendir. Fakirin kapısına gelen emir ne kadar iyi, emirlerin kapısındaki fakir ne kadar kötüdür.”

Bu hadis ve buna benzer rivayetler sufilerin eserlerinde yaygın olarak zikredilmiştir. Ancak bilinen hadis kitaplarında bu hadis bu haliyle mevcut değildir. Bu hadisi ilk defa zikreden İmam Gazâli'dir. Gazâli, İhya ve Kimya-ı Saadet adlı kitaplarında bu hadisi zikretmiştir.

Daha sonraları sufiler de bu hadisi eserlerinde dile getirmişlerdi. Örneğin Mevlânâ, Fîhi Mâ-Fîh adlı eserinde bu hadisle başlar. Bununla beraber hadis, cümlesi benzer bir anlam fakat farklı bir lafızla İbn Mâce'nin Sünen'inde bulunmaktadır. Bu nedenle hadisin ilk cümlesinin ifadesi sahih olduğundan bahsedilmiştir. Ancak hadisin ikinci cümlesindeki ifadenin ise zayıf bir rivayet olduğu ileri sürülmüştür.

Bu hadis, alimlerin menfaat için sultanın kapısına gitmemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü sultan huzurunda, ilim adamının doğru sözleri söylemekten çekinmesi kendisi için zararlıdır. Bu durumda, eğer sultan huzurunda doğruyu söyleyip onu eleştirmeyecekse onların huzurunda bulunmamak daha iyidir. Çünkü Aksi halde sorumlu olacaklar.

16) “İnsanlar şu işde (emirlik ve reislik işinde) Kureyş'e tabidirler Müslümanları Müslümanlara tâbi'dirler kafirleri de kafirlere tâbi'dirler.”

“İnsanlar bu işde Kureyş'e tabidirler” hükmündeki iş, emirlik, riyaset ve önderlik manasınadır. Bu hüküm cahiliyet ve İslam'ın meşru devrine ait

toplumsal ve siyasi vaziyeti hikaye ve tespit etmektedir. Cahiliye devrindeki müminlerden maksat Hazreti İbrahim'in tevhid dini üzerinde devam eden haniflerdir. O devirdeki kafirler ise müşriklerdir. İslam öncesi devrede diğer Arap kabilelerin hanifleri Kureyş haniflerine, kafirleri de yine Kureyş kafirlerine tabi idiler. İslam'ın neşri devrinde de diğer kabilelerden Müslüman olanlar Kureyş'ten Müslüman olanlara tabi olmuşlardır. Cahiliye devrinde Araplar arasında iki türlü din ve akide cereyanı vardı. Biri tevhid diğeri de putperestlikti. Muvahidler Kur'an'da hanifler adıyla anılmıştır.

“Dediler ki, “Yahudi veya Hristiyan olunuz ki hidayet bulasınız”. Sen onlara de ki: Hayır doğru yol İbrahim'in dinidir. Biz ona uyarız. İbrahim hiçbir zaman müşriklerden olmadı.” (Bakara, 2/135)

“De ki: Allah doğru söylemiştir. Öyle ise dosdoğru Allah'ı birleyici olarak İbrahim'in dinine uyun. O müşriklerden değildir.” (Ali İmran, 3/95)

Arapların hanifleri de müşrikleri de cahiliyette Kureyş'in riyasetini kabul etmişlerdi. Çünkü Kâbe'nin Sedâne, Sikaye, Rifâde... gibi bir takım mukaddes vazifeleri hep Kureyş tarafından idare edilirdi. İslamiyet gelince Kureyş'in dayattığı müddetçe birçok Arap kabileleri beklediler. Mekke fethedilip Kureyş Müslüman olduktan sonra diğer bütün Arap kabileleri de arka arkaya heyetlerini yollayarak Müslüman oldular. Bu suretle bütün Arap kabileleri Kureyş'in riyasetini tanıdılar.

Müslümanların bu siyasi birliği Peygamberin vefatından sonra Hilafet ünvanı altında ve Peygamberin kurduğu idare ve adalet sistemi dairesinde tam ve kamil şekli ile çeyrek asır devam etmiş, sonra İmâmet denilen İmâret devri başlamış ve devam etmiştir. Bu siyasi değişikliği Peygamberimiz (sav) vaktiyle bir mucizesi olarak haber vermişti. Bu uzun devirlerde Müslümanlık dünyanın büyük bir kısmına yayılmış ve her mıntıkadaki Müslümanlar kendilerinin seçtikleri emirler ve çeşitli idare sistemleri ile idare edilmişlerdir. Tarihin bu uzun zamanlarında

Kureş'in nüfuzu yalnız Kâbe'nin manevi vazifelerini ifaya munhasır kalmıştır.

17) "Emirlik talebinde bulunma. Çünkü eğer senin istemenle sana emanet vazifesi verilirse, o vazifede Allah'ın inayetine mazhar olamazsın. Eğer sen istemeksizin bu vazife sana tevcih olunursa vazifen de Allah'ın yardımına mazhar olursun."

18) "Müslümanların umumi velayet işini üzerine alan, sonra da onların hayrına çalışmayan ve onlara velayet etmekte hulus ve sadakat göstermeyen her devlet başkanı idare ettiği halk ile beraber cennete giremeyecektir."

"Çobanların en şerlileri, sevk etmekte, suya götürüp getirmekte develere çok şiddetli davranıp onları birbiri üzerine sıkıştırarak döven ve zulmeden çobanlardır. Sakın sen de o nevi çobanlardan (idarecilerden) olmayasın."

19) "Ebu Hureyre (ra) şöyle dedi: Bir gün Resulallah (sav) aramızda ayağa kalktı da devlet ve millet malına hıyaneti zikretti. Bu hıyaneti ve bunun günahının ağırlığını çok büyüttü. Sonra şöyle buyurdu: "Sakın sizden hiçbiriniz kıyamet gününde omuzunda böğürmekte olan bir deve olduğu halde gelirken bulmayayım! O hırsız bana, "Ya Resulallah! Bana yardım et diyecektir. Ben de ona hakkında hiçbir surette şefaet etmeye malik değilim. Ben sana (dünyada Allah'ın hükmünü) tebliğ ettim diye cevap vereceğim."

20) "Allah'a yemin ederim ki sizden bir kimse Beytülmalen hakkı olmayarak herhangi bir şey alırsa muhakkak kıyamet gününde fazladan

aldığı o malı yüklenerek Allah'a kavuşacaktır. Ben sizlerden inlemekte olan bir deveyi yahut bağırmakta olan bir sığırı yahut da feryat etmekte olan bir koyunu yüklenerek Allah'a kavuşan bir kimseyi kati olarak tanımaktayım.”

21) “Devlet başkanı (millet için) bir kalkandır. Onun önünde (onun kumandasında) harp edilir. Onunla (düşmandan) korunulur. Eğer o millete Aziz ve Celil olan Allah'a takva ile emreder ve adaletle hareket ederse, bu emir ve adaleti sebebiyle kendisine büyük bir ecir vardır. Eğer takva ve adaletten başkasıyla emir ve hükmederse bundan da onun aleyhinde büyük bir günah vardır.”

Tarihi tetkiklerde apaçık görülür ki, tarihte gelmiş geçmiş milletler, başlarında Peygamberin (sav) bu hadisinde işaret ettiği vasıfta iyi devlet adamları bulunduğu devirlerde her bakımdan ileri gidip yükselmişler, bu vasıflardaki başkan ve idarecilerden mahrum kaldıkları devirlerde ise gerileyip çökmüşlerdir. Allah İslam milletlerini kıyamete dek dindar, doğru, adil ve kahraman başkanlardan ve idarecilerden mahrum bırakmasın. Amin.

22) “İsrail oğulları zamanında onları Peygamberler idare ederdi. Her ne zaman bir peygamber ölürse, onun yerine başka bir peygamber geçerdi. Şüphesiz ki benden sonra peygamber yoktur. Ancak halifeler var olacaklardır. Onlar müteaddid (birkaç tane) de olabilirler. Sahâbiler: Halifeler taaddüd ederse (birden fazla olursa) bize ne emredersiniz? diye sordular. Resulallah: “Birinciye ettiğiniz bey’ate bağlı kalınız ve onlara haklarını veriniz (emirlerini dinleyip itaat ediniz). Onlara da Allah, riayet etmelerini istediği haklarınızdan soracaktır buyurdu.”

Peygamberimiz peygamberlerin sonu olduğundan artık cemiyetin nübüvvet ve risaletle idaresi devri nihayet bulmuş, velâyet idaresi

zamanı gelmişti. Âmme velâyeti, halkın bey'atı ve seçimiyle elde edilen bir nevi Cumhuriyet sistemi olduğuna göre velâyet iddia eden devlet başkanlarının taaddüd edebilmesi ihtimali vardır. Nitekim bu fena koku ilk halife seçiminde Benû Sâide sofrasında Muhacirler ile Ensar arasında görülmüştü. Cemiyeti böyle bir bozgunculuktan korumak için hadiste birinci seçim ve bey'atın sahih ve ona bağlılık vacip olduğu, ikinci bey'atın batıl ve ona uymak haram bulunduğunu bildirilmiştir.

Bu hadiste İslam teşkilat hukukunun âmme velâyeti ve âmme hakları gibi en mühim bir bahsine işaret edilmiştir. İslam dini devlet teşkilatında evvela bir devlet başkanı seçimini emreder. Bu başkanlık ya bizzat halk tarafından veya âmme namına devlet merkezinde bulunan hall ve akd sahipleri tarafından inşa edilen bir seçim ve bey'atla iktisap edilir. Bu bey'atle millet bu otoriter başkanlığına karşı bir takım vazifeler ve haklar, devlet başkanı da âmmeye karşı mütekabil vazifeler ve haklar deruhte etmiş bulunurlar. Âmmenin devlete karşı deruhte ettiği vazifenin başında devlet başkanının çıkardığı emirlere itaat etmek vardır. Bu mühim husus Kur'an'da ve hadislerde birçok nasslarla teyit edilmiştir. Bu hadiste: "Halifelerin haklarını veriniz" buyurulmuştur. Devlet başkanının vazifesi de âmme haklarının ve menfaatlerinin muhafazasıdır. Âmme haklarına riayet etmeyen devlet başkanları için bu hadiste yalnız uhrevî ceza zikredilmiştir. Diğer rivayetlerde geçtiği üzere adaletle hareket etmeyen başkanlara karşı hal edilmek, itaat edilmemek gibi bir takım dünyevî cezalar da konulmuştur.

23) "Her kim devlet başkanından hoşlanmayacağı kötü bir şey görürse sabretsin (isyan etmesin). Çünkü her kim İslam camiasından bir karış ayrılır da ölürse muhakkak onun ölümü bir cahiliyet ölümüdür."

Bu hadis vahiy ile teyit edilmiş olan peygamber ümmetine kendisinden sonra devlet adamlarından dini umdelere aykırı hal ve hareketler

göreceklerini haber vermektedir. Âmme velâyetini taşıyan bir kısım amirlerin gayrimeşru hareketlerde bulunacaklarını nübüvvet nuru ile görüyor ve bu vaziyet karşısında sabır ve sükûn ile hareket etmelerini, bozgunculuktan sakınmalarını vasiyet ediyor.

Her kim sabırsızlanarak seçimle âmme velayetini haiz olan ve milli iktidarı temsil eden devlet başkanından ve İslam ümmetinden bir karış ayrılırsa cahiliyet ölümü ile ölür buluyor ki bu, başsız ve içtimai nizamdan mahrum cahil milletlerin asi bir ferdi olarak ölür demektir. Yoksa kafir olarak ölür demek değildir.

Devlet başkanına yapılan bu itaatin mutlak olmadığını, bunun bir hududu bulunduğunu, birçok hukuk nazariyelerinde ve fıkıh sistemlerinde zikredilen bazı şartlar ve hallerde bu itaatin son bulacağını İslam alimleri ifade etmişlerdir.

24) “Şu muhakkak ki sizin üzerinize bir takım amirler tayin olunacak da sizler onların işlerinden bazısını maruf ve güzel göreceksiniz, bir kısmını da çirkin görüp inkar edeceksiniz. Çirkin işi, çirkin gören onun günahından beri olur. İnkâr ve reddeden de günaha iştirakten salim olur. Fakat çirkin işe rıza gösteren ve o işte faillerine tâbi olan ise günahattan beri olmaz, cezadan salim kalmaz. Sahabiler: Ya Resulallah! Böyle münker iş yapan amirlerle mukatele yapmayalım mı? diye sorduklarında Peygamber: “Namazı kıldıkları müddetçe hayır!” cevabını verdi.”

Bu hadislerden de İslam temellerinden herhangi bir şeyi değiştirmedikleri müddetçe sırf zulümleri yahut fasıklıkları sebebiyle devlet adamlarına karşı isyanın caiz olmadığı manası anlaşılmaktadır (Nevevî).

25) “Ümmetimden bir taife hak üzerinde galip olup duracaktır. Onlar hak üzerinde hep böyle sebat edip dururlarken tâ Allah'ın emri gelinceye kadar muhalif olanlar onlara zarar veremeyeceklerdir.”

Buhari'ye göre bu taife ilim ehlidir. Ahmet bin Hanbel, “eğer bunlar hadis ehli değillerse artık bunların kimler olabileceğini bilmiyorum” dedi. Kadı İyad, Ahmet bin Hanbel için ancak sünnet ve cemaat ehlini ve hadis mezheplerine itikad edenleri kastetmiştir dedi.

İmam Nevevî de şöyle der: Muhtemeldir ki, bu taife müminlerin nev'leri arasında dağılmıştır. Şöyle ki onlardan kimi mukatele eden yiğit insanlardır, kimi fatihlerdir, kimi muhaddisdir, kimi zâhidler ve ma'rûfu emrederler, münkerden nehy ederlerdir. Kimi de diğer hayr nev'lerinin sahipleridirler. Bunların toplu halde olmaları lazım gelmez. Fakat bazen yeryüzünün kıtalarında dağınık olurlar.

26) “İslam dini on iki halifeye kadar aziz olmakta devam edecektir. Onların hepsi Kureyş'tendir.”

Bu hadis Câbir ibni Semure (ra) ve babası Semure (ra) tarafından rivayet edilmiştir. Cabir ile babası Semure, ikisi de sahabidir. Bu hadisi baba oğul beraber işitmişler ve beraber rivayet etmişlerdir. Cabir'in, hadisin Peygamberden iyi işitmediği “Bunların hepsi Kureyş'tendir” fıkrasını babası tamamlamıştır. Bununla beraber hadis çok muhtasar bir metinle rivayet edilmiş ve bundan dolayı hadisteki mana anlamakta güçlük çekilmiştir. Bazıları bu on iki halife veya emir'in emaretleri râşid halifeler devrinden sonra olduğunu, bazıları bunların emâretleri arka arkaya bulunacağını, bazıları ayrı ayrı zamanlara ait bulunduğunu, bazıları hepsinin bir zamanda emirliğe karışacaklarını ileri sürmüşlerdir.

Tâbiî alimlerinden İbn Ebû Sufre (ra) (ö. 82/702) bu görüşleri söyledikten sonra şöyle der: Bu hadisin manası hakkında, kat'i bir kanaat sahibi bir kimseye kavuşmadım. Fakat galip bir zanna göre,

Peygamber kendisinden sonra çok acayip fitnelerin zuhur edeceğini, hatta Müslümanların bir devirde on iki emirin arkasına takılarak fırkalara ayrılacağını haber verip, ümmeti böyle içtimaî kargaşalıklardan sakındırmıştır denilebilir. Nasıl ki bu ihtilafların bir kısmı Râşid Halifeler devrinden sonra görülmüştür.

Sonuç

İslam devlet yönetime çok önem vermiştir. Devlet yönetiminin ve yöneticinin adil ve dürüst olması halinde toplumun rahat ve sağlıklı olarak ayakta kalacağı muhakkaktır. Bunun gerçekleşmesi için Peygamberimiz (sav) tarafından ifade edilen bazı ilkeleri hadisler halinde yukarıda açıkladık. Peygamberimiz bu hadisleri ile devlet yöneticilerine ve halklara yol göstermekte, yapmaları gereken hususları açıkça ifade etmektedir. Bu ilkeler Müslüman bir toplum için olmazsa olmaz kurallardır.

Müslümanlar bu ilkelere sadık kalarak kısa bir sürede genişlemişler ve refaha kavuşmuşlardır. Ancak bir süre sonra insanlar nefis, ins ve cin şeytanlarının etkisinde kalarak bu ilkeleri terk etmişlerdir. Bunun sonunda mevcut yapılar bozulmuş ve dejenere olmuştur. Bu da İslam toplumlarının başına birçok felaket, bozgun ve katliamların gelmesine neden olmuştur.

Bugün de insanlık aynı sorunları yaşamaktadır. Peygamberimizin sözlerini gericilik, modası geçmiş, hurafe olarak gören ve kendi akıllarını en üstte görerek her şeye yeteceğini inanan insanlar, kendi akıllarına göre bir siyaset anlayışı oluşturmaktadırlar. Bu siyaset anlayışı Peygamberimizin sünnetine ve hadislerine aykırıdır. Ancak onlar kendileri için Peygamberimizin görüşlerinin uygulanamaz olduğunu düşündüklerinden bu yanlış yolda ısrarla yürümektedirler. Bu nedenle bu topluluklarda kargaşa ve huzursuzluk daima var olmakta ve bunların

önüne geçememektedirler. Bu da insanları mutsuz ve huzursuz yapmaktadır.

Yöneticilerin yanlış davranışlarının vebali büyüktür. Yukarıdaki hadislerde de anlatıldığı gibi yarın ahirette bunun hesabı kendilerinden sorulacaktır. O zaman çok pişman olacaklar ama iş işten geçmiş olacaktır. Onlar şu ayeti unutmamalıdır:

“Şanın hakkı için muhakkak ki size Resulullah'ta, Allah'a ve son güne ümit besler olup da Allah'ı çok zikreden kimseler için pek güzel bir örnek vardır.” (Ahzab, 33/21)

Kim Allah'ın ayetlerini unutursa, onun hükümlerine aykırı hareket ederse muhakkak ki hüsrana uğrayacaklardır. Çünkü aşağıdaki ayetler devlet yöneticileri için çok açık ifadeler taşımaktadır:

“Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar kafirlerin ta kendileridir.” (Maide, 5/44)

“Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.” (Maide, 5/45)

“Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar fasıkların ta kendileridir.” (Maide, 5/47)

Bir Müslüman devlet yöneticisi bu ayetlerin hükümlerinden korkmalı ve kendisini icraatında doğru yola sokmalıdır. Bunun için de Peygamberimizin siyaset ile ilgili hadislerine harfiyen uyumaya çalışmalıdır. Onlar için yegane kurtuluş yolu budur.

Kaynaklar

“Ayet ve Hadislerin Siyasi Kavramların Açıklanmasındaki Önemi, Siyasetnamelerde Yansımalar”, Nurullah Yaşar, Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, Aralık 2019 (23-2), s. 891-909

“Hadis ve Siyaset (Kitap Deęerlendirmesi)”, Seyfetullah Gündüz, Rumeli İslami Araştırmalar Dergisi, Nisan 2020, s. 167-170

“Hadis ve Siyaset”, Abdullah Taha İmamoğlu, Beka Yayınları, İstanbul, 2015

“Kütüb-i Sitte”, İbrahim Canan, Akçay Yayınevi, İstanbul, 1993

“Sahih-i Buhârî Muhtasarı”, İmam Buhârî, Polen Yayınları, İstanbul, 2008

“Sahih-i Müslim ve Tercemesi”, Mehmet Sofuoęlu, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2003

“Siyaset”, TDV İslam Ansiklopedisi, 37. Cilt, s. 294-299

“Sufilerin Siyaset Anlayışlarında ve Siyasetlerle İlişkilerinde Hadislerin Rolü”, Abdullah Karahan, Tarihten Günümüze Sufi - Siyaset İlişkileri, s. 19-48, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2020

“Tarihten Günümüze Sufi - Siyaset İlişkileri”, Salih Çift, Takiyüddin Karakaya (ed.), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2020

Yorum ve Eleştirileriniz için : <mailto:oryanmh@gmail.com>

[Ana Sayfa](#)

[Makaleler](#)